

ТАКМИЧЕЊЕ КАО МОДЕЛ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ САОБРАЋАЈНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА ДЕЦЕ

Резиме: Безбедност деце представља важан сегмент успешног функционисања саобраћајног система. Континуирано и квалитетно осмишљено саобраћајно образовање и васпитање деце значајно доприноси унапређењу безбедности најмлађих учесника у саобраћају. Локалне заједнице, представници образовног система, родитељи, као и стручњаци из области саобраћаја јесу најзначајнији креатори и носиоци програма и активности чији је циљ повећање безбедности деце у саобраћају. Кроз такмичења и игру деца формирају исправне ставове и на интерактиван начин замењују лоше обрасце понашања добрим. Овакав тип едукације представља превентивну меру за спровођење саобраћајног образовања и васпитања деце коју деца радо прихватају. У раду су приказана два слична модела такмичења, примењена у оквиру реализације пројеката „Пажљивкова смотра“ и „Како бити безбеднији у саобраћају“, чији је циљ био да се на интерактиван начин унапреде знања, ставови и понашања деце нижег школског узраста. Поред методологије, у раду је посебан осврт дат на предности и недостатке оваквог модела саобраћајног образовања и васпитања, као и препоруке за даља унапређења модела.

Кључне речи: образовање, васпитање, безбедност саобраћаја, такмичење, деца

Summary: Child safety is an important segment of the successful functioning of traffic systems. Continuous and well-designed traffic education and upbringing of children significantly contributes to the improvement of the safety of the youngest participants in traffic. Local communities, representatives of the education system, parents, as well as experts in the field of transport are the most important creators and carriers of programs and activities aimed at increasing the safety of children in traffic. Through competitions and the game of children form the correct attitudes and interactively replace bad patterns of good behavior. This type of education represents a preventive measure for the implementation of the traffic education and the upbringing of children that children are happy to accept. The paper presents two similar models of competitions implemented in the framework of the realization of the projects "Pažljivkova smotra" and "How to be safer in traffic", whose goal was to improve the knowledge, attitudes and behavior of children of lower school age in an interactive way. In addition to the methodology, the paper focuses on the advantages and disadvantages of such a model of traffic education and upbringing, as well as recommendations for further improvement of the model.

Keywords: education, upbringing, traffic safety, competition, children

1. УВОД

Имајући у виду значај саобраћајног образовања и васпитања деце у систему управљања безбедношћу саобраћаја, јасно је колико је важно да надлежне институције, као и јединице локалне самоуправе, реализују пројекте усмерене ка едукацији и унапређењу знања, ставова и понашања најмлађих учесника у саобраћају.

Пројекат „Смотре предшколске и деце из нижих разреда основних школа на тему безбедности у саобраћају“ покренула је Агенција за безбедност саобраћаја Републике Србије, са циљем интензивирања саобраћајног образовања и васпитања одрживим мерама. Сам пројекат, конципиран је на изради методологије за реализацију смотре на нивоу свих предшколских установа (ПУ) и основних школа (ОШ) у Републици Србији, и припремом свих пратећих радних материјала неопходних за реализацију смотре. Такође, пројекат је подразумевао и тестирање методологије у реализацији пилот смотре на нивоу пет ПУ и ОШ. У реализацији пројектних активности Удружење „Безбедност саобраћаја у локалној заједници“ је исказало спремност да се смотре реализују у пет локалних самоуправа, чиме су значајно премашена очекивања пројектног задатка, али и могућности тестирања реализације смотри за децу у различитим окружењима. Заинтересованост за учешће у пилот пројекту су показале општине Темерин, Врњачка Бања, Чајетина и град Врање. Одабране су јединице локалних заједница из различитих школских управа, са различитим специфичностима. У општини Темерин која припада ШУ у Новом Саду тестирана је смотра и на мађарском језику, у општини Чајетина посебно је проверена могућност реализације смотре у разуђеним подручним ОШ, ПУ, групама деце и одељењима ученика. У граду Врању проверене су могућности и проблеми организације смотре у граду, тј. у већој јединици локалне самоуправе. Коначно, у В. Бањи су проверене могућности организације смотре на просечној

општини у централној Србији и могућности организације републичке смотре. Треба нагласити да у свим одабраним јединицама локалне самоуправе добро функционишу локална тела за безбедност саобраћаја и да су представници ових општина и града Враћа исказали спремност да подрже „Пажљивкову смотру“. Након одржаних смотри, израђена је евалуација и унапређење саме методологије са планом за реализацију „Пажљивкове смотре“ у наредне две школске године.

Градска општина Савски Венац и Удружење "Савет за безбедност саобраћаја", уз сарадњу са Удружењем „Безбедност саобраћаја у локалној заједници“, су реализовали пројекат под називом „Осмишљавање и организовање такмичења за све ученике од првог до четвртог разреда основне школе на територији ГО Савски венац, на тему: „КАКО БИТИ БЕЗБЕДНИЈИ У САОБРАЋАЈУ““. Пројектом је обухваћено шест основних школа на територији ГО Савски Венац, а пројекат је реализован у мају 2017. године. Реализација овог пројекта представља пример како на занимљив и интерактиван начин локалне заједнице могу допринети унапређењу саобраћајног образовања и васпитања деце.

2. ЛИТЕРАРНИ ПРЕГЛЕД

2.1. Ефикасност едукације о безбедности саобраћаја

Када се говори о едукацији у безбедности саобраћаја најчешће се говори о едукацији деце. Управо деца су циљна група највећег броја студија које се баве евалуацијом едукативних програма о безбедности саобраћаја. Да би деца стекла знање о безбедном учествовању у саобраћају потребно је да едукативни програми буду прилагођени узрасту деце.

Литерарни преглед ефикасности едукације о безбедности саобраћаја указује на разлике и сличности бројних облика едукације. На основу детаљне анализе проистекле су три групе закључака (Dragutinovic и Twisk, 2006):

1. Закључци о евалуацији студија:
 - Иако постоји велики број програма за едукацију о безбедности саобраћаја мало је програма које поред предавања прати и књига.
 - Само неколико студија је за критеријум евалуације узело саобраћајне незгоде, најчешће се узимају знање, ставови и само-пријављено понашање.
 - У већини студија евалуација је усмерена на децу која учествују у саобраћају само у својству пешака.
 - Евалуација је углавном рађена у развијеним земљама, тако да се резултати не могу генерализовати.
2. Закључци у вези поређења са едукацијом о здравом начину живота:
 - Едукација о безбедности саобраћаја има сличну структуру као едукација о здравом начину живота.
 - Недостатак системске евалуације студија спутава даљи рад.
3. Закључци о утицајним елементима програма едукације о безбедности саобраћаја за децу:
 - Едукација о безбедности саобраћаја треба да почне између четврте и пете године, и мора се наставити у основној и средњој школи.
 - Индивидуална обука је боља од групне. Групна обука треба да буде усмерена на интеракцију између деце.
 - Вршњачка едукација је користан инструмент за стицање знања.
 - Ситни кораци практичног тренинга су ефикасни за стварање акционог плана. И пракса и теорија подржавају овај став.
 - Практична обука на рачунару је такође ефикасна.
 - Не постоји разлика у нивоу знања између модела игре са другом, друштвених игара и илустрованих постера.

Резултати студија у којима је истраживано понашање деце указују да већина деце не гледа кад прелази улицу. Један од разлога је тај што су деца често импулсивна и расејана. У том случају потребно је помоћи им да развију осећај друштвене одговорности. Деца до девете године немају развијен осећај да препознају опасна места за прелазак улице. Деца се усмеравају на један фактор када процењују безбедност. Они сматрају да је безбедно ако нема возила, а ако има да није безбедно. Овде се јавља проблем када деца не виде возило којег заправо има, нпр. због паркираног аутомобила. Анализом бројних студија утврђено је да компјутерске игрице могу да помогну да деца развију вештине за опажање опасности у саобраћају. Студије показују да је деци тешко да схвате шта се очекује од њих под тим да буду безбедни учесници у саобраћају. Деца, такође, не могу да схвате како возачи и пешаци деле одговорност, зато што је у очима детета аутомобил много већи од пешака (Dragutinovic и Twisk, 2006).

Едукативни програми треба да буду такви да се не подразумева да деца и одрасли имају исто схватање речи „пешак“, „лево“, „десно“, „буди пажљив“. Едукација треба да буде таква да се деца уче шта треба да избегавају у саобраћају, како би имали осећај сопствене одговорности за одржавање безбедности. Анализом бројних студија које су се бавиле развојем деце утврђено је које вештине код деце су развијене, које су могућности деце различите старости, да ли постоји могућност да увежбају одређене вештине, како одрасли могу да утичу на њихов развој (Dragutinovic и Twisk, 2006).

Генерални закључак је да деца не знају шта да очекују у саобраћају и не могу лако да разликују који су звучни и визуелни сигнали релевантни или ирелевантни за прелазак улице. Деца немају исто поимање стварности као одрасли, и детету је тешко да схвати шта се од њега очекује под тим да буде безбедан учесник у саобраћају. Међутим, утврђено је да се може радити на развоју потребних вештина код деце за безбедно учествовање у саобраћају. Резултати показују да приликом едукације треба обратити пажњу на значај процене удаљености, проналазак безбедног места за прелазак улице.

Учење у детињству се највише заснива на понашању (гледању и понављању ствари) које касније усвајају као своје. Унапређење вештина у саобраћају није довољно. Едукацијом је потребно обезбедити формирање правилних ставова о безбедности у саобраћају, као што је избегавање ризика, опирање притиску друштва и избегавање прецењивања сопствених способности.

2.2. Систематска евалуација пројекта едукације

Мало је познат стварни утицај едукације о безбедности саобраћаја. SWOV је анализирао ефикасност 11 пројеката за едукацију у периоду 2003-2006 године. Ову студију је подржало Министарство саобраћаја и транспорта.

Резултати студије показују да је едукација много ефикаснија уколико је део дуготрајних и поновљених интервенција које се комбинују са другим мерама као што је контрола саобраћајне полиције. На тај начин могуће је уочити законитости у понашању и страдању деце на конкретном подручју, пројектовати адекватне мере и применити их како би се повећала безбедност саобраћаја. Ефекти едукације су мерени на основу промена у само-пријављеном понашању. Упитник се састоји од питања о понашању, о познавању саобраћајних прописа, свести и ставовима о безбедности саобраћаја, самопроцени и друштвеним вредностима (Twisk et al, 2007).

Посматрана студија се састоји од улазног тестирања, који је пратила мера у форми едукације. Затим је месец дана након едукације поновљен тест. Дефинисана је контролна група која је имала за циљ да контролише спољашње утицаје. За све учеснике, у обе групе, поређени су резултати теста пре и после едукације. Упитник се састојао из два дела. Један део је био стандардни и примењиван је код свих пројеката и други део који се односио на специфичности конкретног пројекта (Twisk et al, 2007).

Више од половине евалуација едукативног програма указују да је дошло до значајног унапређења безбедности саобраћаја. У зависности од програма, проценат учесника који су показали побољшање у свом понашању у саобраћају креће се од 10 до 41%. Други програми нису показали статистички значајан утицај (Twisk et al, 2007).

3. НАЧИН РЕАЛИЗАЦИЈЕ ПРОЈЕКТА

3.1. „ПАЖЉИВКОВА СМОТРА“

Такмичење у оквиру „Пажљивкове смотре“ је реализовано кроз три фазе, односно нивоа, и то:

- На нивоу школе или предшколске установе,
- На нивоу општине и
- На нивоу републике.

Тестирање на нивоу школе, односно предшколске установе, је засновано на писменом тесту који обухвата 10 - 15 питања, на 5-6 радних листова, за предшколски узраст, односно 15 - 20 питања за први разред и 20 - 30 питања за други разред. Деца су полагала тест на начин који је примерен њиховом узрасту. Приликом тестирања деце предшколаца васпитачи су деци пружали помоћ неопходну за разумевање задатака, док су тестови за ученике садржали минималну могућу количину текста, нарочито када је реч о тестовима за ученике првог разреда. Након тестирања, тестови су прегледани од стране учитеља/васпитача и представника локалне самоуправе. Деца су рангирана у зависности од броја бодова, а из сваке школе је, за сваку старосну категорију, у следећи круг такмичења ишла по једна екипа од четири члана (3 + 1 резерва).

Представник општине на завршној републичкој смотри је био победник општинске смотре. Општинска смотра је подразумевала реализацију квиза, који се састојао од три игре када је реч о деци школског узраста. Једна по једна екипа је бирала питање са презентације, а на свако питање су све екипе одговарале. Деца су имала задатак да у предвиђеном року испишу фломастером слово поред тачног одговора на табли и на знак модератора, истовремено, подигну табле. Прва игра је била најлакша и имала је 12 питања. Питања су била конципирана тако да учесници бирају један од два понуђена одговора и у овој игри није било негативних бодова за дат погрешан одговор. Друга игра је била средње тежине, а питања су била таква да су деца требала да препознају тачан одговор међу више понуђених одговора, док је трећа игра била најтежа, екипе су за погрешне одговоре добијале негативне бодове, а питања су била таква да је задатак био да се међу више понуђених одговора препозна више тачних одговора. У случају да екипе имају једнак број бодова, постојала је бонус игра која је одлучивала о победнику.



Слика 1. Кадрови са општинских смотри

Републичка смотра је одржана у просторијама Конгресног центра „Звезда“ у Врњачкој Бањи. Публика коју су чинили такмичари из других категорија, навијачи, родитељи, васпитачи-це, учитељи-це и представници локалних самоуправа је присуствовала реализацији смотре. Смотра је организована тако да је публика јасно и у сваком тренутку могла да чује и види модератора, жири, такмичење и сценографију. Значајну улогу у реализацији смотре су имали оператери, модератор и жири. Публици, екипама, такмичарима и жирију је био омогућен стални увид у тренутно стање освојених бодова. Лик Пажљивка је учествовао у смотри и анимирао такмичаре и публику. У паузама су репродуковане дечије песме и цртани филм „Пажљивко“. На смотри је коришћена сценографија у виду саобраћајног полигона и саобраћајних елемената: семафори и саобраћајни знакови. Сама смотра је подразумевала реализацију квиза, који је такође имао три игре уз додатну бонус игру у случају једнаког броја бодова. Прва игра је подразумевала отварање поља са питањима, испод којих се крила слика. Поред тога што су такмичари одговарали на питања, екипе су могле да погађају и шта се налази на слици. У оквиру друге игре такмичари су имали задатак да након одгледаних видео снимака наведу што већи број

небезбедних понашања које су приметили на снимку. Трећа игра у квизу је била саобраћајна асоцијација.



Слика 2. Кадрови са републичке смотре

Савет за безбедност саобраћаја Врњачке Бање и Удружење „Безбедност саобраћаја у локалној заједници“ су обезбедили дипломе и медаље за чланове три првопласиране екипе, као и пехаре за екипу односно установу из које екипа долази. Екипе које су заузеле прво место су награђене таблетицама, другопласиране екипе су награђене едукативном игром „БЕЗБЕДНОСТ- PLAY LAND“, а трећепласиране екипе су награђене ретрорефлектујућим ранчевима. Као утешна награда, члановима екипе на четвртм месту је додељена звучна књига „Мој весели семафор“.

3.2. „КАКО БИТИ БЕЗБЕДНИЈИ У САОБРАЋАЈУ“

Пројекат „Како бити безбеднији у саобраћају“, реализован од стране ГО Савски Венац, Удружења „Савет за безбедност саобраћаја“ и Удружења „Безбедност саобраћаја у локалној заједници“, је обухватио шест основних школа на територији поменуте општине и реализован је кроз три фазе, и то:

- Инфопредавање,
- Конкурс за најбољи рад и
- Квиз.

У првој фази реализације пројекта одржано је инфопредавање за представнике школа, на коме су представници упознати са циљевима пројекта и начином реализације наредних фаза пројекта и такмичења. Том приликом је учитељима подељен приручник у виду брошуре израђен за потребе реализације овог пројекта. Анализом свих садржаја наставних материјала, у овом приручнику је приказан систематизовани преглед лекција које треба реализовати са децом, а у оквиру сваке лекције, изложен је проблем, очекивани исходи након усвојене лекције, образложење и начин реализације сваке лекције.

Након одржаних инфопредавања расписан је конкурс за најбољи рад из области безбедности саобраћаја. Конкурсом је била предвиђена израда цртежа за ученике првог и другог разреда и презентације, односно кратког филма, за ученике трећег и четвртог разреда, а тематске целине конкурса су биле: Безбедност деце у саобраћају, Безбедност пешака у саобраћају, Безбедност бициклиста/мотоциклиста у саобраћају, Утицај брзине на безбедност саобраћаја, Утицај алкохола и дрога на безбедност саобраћаја, Употреба заштитних система (сигурносни појас, дечије седиште). Конкурсу су се одазвали сви ученици од првог до четвртог разреда, у оквиру шест школа које су учествовале у пројекту. Ученици су формирали екипе од по 4 члана и екипно су израђивали радове за учешће на конкурс. Комисији је укупно достављено 65 радова (22 за 1. разред; 24 за 2. разред; 11 за 3. разред; 8 за 4. разред). Радови су достављани под шифрованим називима, а прегледање и оцењивање је извршио стручни жири кога су чинили чланови „Комисије за безбедност саобраћаја на путевима ГО Савски венац“ и Удружења „Савет за безбедност саобраћаја“.

Након одабира победничких екипа за сваки разред и школу одржана је друга фаза такмичења - квиз. Победничка екипа за сваки разред и из сваке школе је учествовала у квизу. Квиз је водио обучени модератор односно водитељ, а о регуларности квиза бринуо је трочлани жири у саставу од по једног представника општине, извршиоца и просветног радника са територије општине Савски Венац. Задаци и питања су представљани усмено и на видео биму, деца су одговоре исписивала на специјално

припремљеним таблама, док су деца, као и публика, резултат могли пратити на семафору. За технички део реализације квиза била су задужена три оператора. Сам квиз је био састављен из четири нивоа питања и практичних задатака. Први део квиза је био најлакши, а од такмичара се очекивало да у задатом времену на табли испишу слово поред тачног одговора, при чему им је било понуђено више одговора. Други део квиза се састојао од питања везаних за различите саобраћајне ситуације (цртеж, фотографије, филм и сл. анимације). На видео биму су приказиване ситуације, а задатак је био да екипа у одређеном року (10-20 секунди), уочи што већи број небезбедних понашања. Трећи део квиза су чиниле саобраћајне асоцијације, а четврти се односио на тестирање вештина и понашања у саобраћају на саобраћајном полигону. Квиз за ученике првог и другог разреда је уместо питања са саобраћајним ситуацијама и асоцијацијама подразумевао нешто једноставнији начин провере знања деце. Такође, задаци на полигону су за ученике нижих разреда били једноставнији у односу на задатке ученика трећег и четвртог разреда.

Општи утисак, након завршетка квиза, је био да су и представници ГО Савски Венац, представници школа, а нарочито деца, били задовољни одржаним такмичењем. Екипе које су заузеле прво, друго и треће место су награђене робним наградама и пехаром, а ученици и вође екипа су награђени медаљама и дипломама. Члановима екипа које су заузеле четврто место, додељене су похвалнице за учешће.

4. ЗАКЉУЧАК

Национална „Стратегија безбедности саобраћаја на путевима у Републици Србији за период од 2015-2020. године“, у оквиру циљева предвиђа да до 2020. године нема погинуле деце у саобраћају и да се преполови број тешко повређене деце у односу на 2011. годину. Имајући то у виду, Агенција за безбедност саобраћаја (АБС) је предвидела интензивирање активности у овој области. Активности су пре свега усмерене на унапређење безбедности деце у саобраћају, кроз квалитетније саобраћајно образовање деце. Такмичења и смотре деце су се у другим дисциплинама показали као модели који омогућавају савладавање различитих тема на ефикасан начин, али и као начин за усвајање нових знања. У оквиру приказаног пројекта израђена је методологија спровођења смотри предшколске и деце из нижих разреда основних школа на тему безбедности саобраћаја, под називом "Пажљивкова смотра". На тај начин АБС је започела системски да утиче на саобраћајно образовање и васпитање, одрживим мерама. Поред тога, у овом пројекту је извршен преглед релевантне литературе у свету и код нас, а извршен је и одабир и обука модератора смотри, које прати одговарајуће упутство. За васпитаче и учитеље, је такође израђено одговарајуће упутство за припрему деце за смотру.

Циљ пројекта је унапређење процеса саобраћајног васпитања и образовања деце и ученика, а посебно подстицање родитеља да се више друже са децом и причају о томе како бити безбедан у саобраћају, подстицање и унапређење саобраћајног образовања и васпитања у предшколским установама и у основним школама, унапређење свести и понашања одраслих и деце у саобраћају, вредновање и награђивање оних који раде више и боље од других у корист безбедног учешћа у саобраћају.

5. ЛИТЕРАТУРА

- Dragutinovic, N. and Twisk, D. (2006). The effectiveness of road safety education. A literature review. SWOV Institute for Road Safety Research, The Netherlands.
- Twisk, D.A.M., Vlakveld, W.P. and Commandeur, J.J.F. (2007). When is education effective? Systematic evaluation of education projects. SWOV Institute for Road Safety Research, The Netherlands.